

Den gamla lagen om funktionshinderservice – övergångsperiod till och med 31.12.2027

Gamla serviceprocessen – Bedömning av servicebehovet

Handbok om funktionshinderservicen
Institutet för hälsa och välfärd THL

Du läser nu en sida enligt den gamla handikappservicelagen (380/1987).

Denna lag har upphävts genom L 14.4.2023/675, som gäller fr.o.m. 1.1.2025.

I avsnittet om tidigare funktionshinderservice beskrivs tjänster enligt lagen om funktionshinderservice och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda samt tillämpningen av lagen i praktiken. Dessutom beskrivs klientprocessen enligt den gamla lagen om funktionshinderservice.

Texten är innehåll enligt den gamla lagen om funktionshinderservice (380/1987). Det innehåll som THL producerat har publicerats i sin ursprungliga form i THL:s elektroniska Handbok om funktionshinderservice.

Innehållet enligt den gamla lagen om funktionshinderservice (380/1987) används till tillämpliga delar till utgången av övergångsperioden för den nya lagen om funktionshinderservice den 31 december 2027.

[Lag om service och stöd på grund av handikapp \(Finlex\)](#)

Gamla serviceprocessen – Bedömning av servicebehovet

Varför bedöms servicebehovet inom tjänsterna för personer med funktionsnedsättning?

Syftet med handikappservicelagen är att främja förutsättningarna för personer med funktionsnedsättning att leva och vara verksamma som jämbördiga medlemmar av samhället samt att förebygga och undanröja olägenheter och hinder som funktionsnedsättningen medför. Målet med bedömningen av servicebehovet hos klienter inom tjänsterna för personer med funktionsnedsättning är att utreda vilka åtgärder, tjänster och förändringar som kan uppfylla dessa mål.

[Handikappservicelagen 1 § \(Finlex\)](#)

Socialvårdslagen är en allmän lag inom socialvården medan handikappservicelagen och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda är speciallagar som kompletterar socialvårdslagen vad gäller personer med funktionsnedsättning. Socialvårdslagen tillämpas också på processer som berör tjänster för personer med funktionsnedsättning till de delar som bestämmelserna i handikappservicelagen inte avviker från bestämmelserna i socialvårdslagen. Socialvårdslagen omfattar bestämmelser om bedömning av servicebehovet. Handikappservicelagen har dock en egen bestämmelse om tidsfristerna för utredning av servicebehovet.

Det är viktigt att klienten långsiktigt klarar sig i olika situationer och olika miljöer. Det räcker inte att klienten klarar av enskilda funktioner. För att vardagen ska fungera är det väsentligt hur han eller hon klarar sig som helhet. Då det handlar om klientens servicebehov måste man fundera på vilket stöd och/eller vilken service klienten behöver för att på ett jämlikt sätt kunna delta i samhället.

Innehållet i en bedömning av servicebehovet

Då servicebehovet bedöms identifieras olika situationer och miljöer där klienten behöver hjälp eller stöd och å andra sidan de situationer och miljöer där han eller hon klarar sig själv. Tjänsterna och andra stödåtgärder ska stödja personen att agera i olika roller så att funktionsnedsättningen inte hindrar honom eller henne från att förverkliga dessa roller.

Klientens egen synpunkt är viktig. I en bra bedömning av servicebehovet förenas klientens egen bedömning av sitt hjälp- och servicebehov, vid behov klientens närståendes åsikter samt en eller flera yrkesutbildade personers bedömningar som gjorts på olika sätt.

Bedömningen av servicebehovet är alltid en individuell process som ska innehålla åtminstone följande:

- en sammanfattning av klientens situation samt av behovet av socialservice och särskilt stöd
- en bedömning som en yrkesutbildad person inom socialvården har gjort av förutsättningarna för klientrelationen
- klientens åsikt om och syn på sitt servicebehov, om det inte finns ett uppenbart hinder för att i samarbete med klienten bedöma servicebehovet
- en bedömning som klienten och en yrkesutbildad person har gjort om behovet av en egen kontaktperson

[Socialvårdslagen 37 § \(Finlex\)](#)

Även om bedömningen av servicebehovet ofta också inbegriper en beskrivning av funktionsförmågan, ger bedömningen en betydligt mer täckande beskrivning av personens liv. Det är alltså viktigt att i bedömningen beakta såväl funktionsförmågan som betydelsen och inverkan av individuella situationer i livet.

En klientplan görs upp utifrån bedömningen av servicebehovet.

Myndigheten är skyldig att utreda klientens situation

Myndigheten ska se till att en klient tillräckligt väl och på lämpligt sätt klarar av sin situation. Myndigheten skaffar den information som behövs samt låter klienten berätta om vilket behov av hjälp han eller hon upplever sig ha och dokumenterar vilka saker man gått igenom tillsammans med klienten.

Vid bedömningen av servicebehovet ska klienten också samarbeta för att utreda den egna situationen, till exempel genom att lämna in de uppgifter och handlingar som behövs till myndigheten.

[Förvaltningslagen 31 § \(Finlex\)](#)

[Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 12 § \(Finlex\)](#)

Att skaffa information som stödjer bedömningen av servicebehovet från privata företag

Då klientens situation utreds kan man ta hjälp av en privat serviceproducent eller yrkesutövare, men bedömningen av servicebehovet som helhet kan inte utkontrakteras eftersom det är fråga om en myndighetsuppgift. Myndigheten har i uppgift att leda utredningen av ärendet och besluta på vilket sätt ärendet behöver utredas och om utredningen är tillräcklig. Myndigheten kan inte överlåta ledningen av processen till en privat aktör, men behöver heller inte själv utreda alla faktorer som behövs som grund för beslutet.

[Biträdande justitiekansler BJK/1639/1/2016 \(på finska, Finlex\)](#)

Vem bedömer servicebehovet?

Ansvaret för att bedöma servicebehovet ligger hos en med tanke på bedömning av servicebehovet lämplig yrkesutbildad person inom socialvården. Då det handlar om barn och andra personer som behöver särskilt stöd ansvarar en socialarbetare i tjänsteförhållande för bedömningen av servicebehovet.

[Lag om yrkesutbildade personer inom socialvården 3 § \(Finlex\)](#)

[Socialvårdslagen 36 § \(Finlex\)](#)

Brådskande behov av hjälp och tidsfrister för bedömning av servicebehovet

Bedömningen av servicebehovet inleds då en klient, dennes närstående eller lagliga företrädare, en annan person eller en myndighet kontakter välfärdsområdets sociala myndigheter. Hälso- och sjukvården kan också ta kontakt när en klient skrivs ut från sjukhus, eller så kan en annan myndighet ta kontakt.

Då en anställd inom tjänsterna för personer med funktionsnedsättning får vetskap om en person som behöver socialvård ska den anställda bedöma om ärendet är brådskande. Om ärendet är brådskande ska behovet av hjälp omedelbart bedömas så att klienten genast får brådskande tjänster. En situation är särskilt brådskande om en person hamnar i fara om han eller hon inte får service.

Även om ärendet inte skulle vara brådskande ska bedömningen av servicebehovet påbörjas utan dröjsmål och slutföras utan ogrundat dröjsmål.

I samband med att servicebehovet bedöms ska den anställda utreda om klienten är i behov av särskilt stöd. En socialarbetare gör bedömningen av servicebehovet för personer i behov av särskilt stöd.

Personer som behöver särskilt stöd ska få hjälp att söka tjänster

För att klientens delaktighet ska förverkligas är det viktigt att den första bedömningen görs av en yrkesutbildad person inom socialvården som har omfattande och uppdaterade insikter i tjänsterna.

[Socialvårdslagen 36 § \(Finlex\)](#)

Bedömningen ska påbörjas senast den sjunde vardagen

Enligt handikappservicelagen ska utredningen av behovet av service och stödåtgärder inledas senast den sjunde vardagen efter det att man har tagit kontakt med den myndighet i välfärdsområdet som ansvarar för socialservicen för att få service. Kontakt kan tas av den person som har en funktionsnedsättning, dennes närstående eller lagliga företrädare eller av en annan person eller en myndighet.

[Handikappservicelagen 3a § \(Finlex\)](#)

Bedömningen av hurdan servicebehov ett barn som behöver särskilt stöd har ska inledas senast den sjunde vardagen efter det att ärendet har inletts, och bedömningen ska bli klar senast tre månader från inledningen.

Barn som behöver särskilt stöd

Beslut om service och stöd enligt handikappservicelagen ska fattas utan obefogat dröjsmål och senast inom tre månader från det att personen med funktionsnedsättning eller hans eller hennes företrädare har ansökt om service eller stöd. Det kan i undantagsfall ta längre tid om det av särskilda skäl krävs mer tid för att utreda ärendet.

Ett beslut enligt socialvårdslagen ska dock verkställas senast inom tre månader från det att ärendet inletts.

[Socialvårdslagen 36 § \(Finlex\)](#)

[Handikappservicelagen 3 a § \(Finlex\)](#)

[Socialvårdslagen 45 § \(Finlex\)](#)

Klientens ställning och rättigheter i bedömningen av servicebehovet

Delaktighet är en viktig princip i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Att säkerställa att klienten är delaktig då servicebehovet bedöms är en viktig del av verkställandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Delaktighet är också en central etisk princip och ett viktigt mål inom det sociala området.

[Etiska riktlinjer för yrkespersonen inom det sociala området \(Talentia\)](#)

När servicebehovet bedöms är klienten och hans eller hennes närstående de bästa experterna och bedömningen ska göras i samarbete med dem. För att klientens rättigheter ska tillgodoses i bedömningen av servicebehovet ska följande faktorer beaktas:

- Klienten har rätt att få högklassig socialvård och att bemötas på ett bra sätt utan att diskrimineras av dem som genomför socialvården.
- Klienten ska bemötas på ett sätt som inte kränker hans eller hennes människovärde samt respekterar hans eller hennes övertygelse och integritet.
- Klientens modersmål och kulturella bakgrund ska beaktas.
- Vid bedömningen av servicebehovet ska klientens självbestämmanderätt respekteras och hans eller hennes önskemål, åsikter och individuella behov beaktas.
- För klienten ska förklaras vilka hans eller hennes rättigheter och skyldigheter är samt olika alternativ och effekterna av dem. Klienten ska också informeras om andra faktorer som påverkar hans eller hennes ärende.
- Utredningen av klientens rättigheter och skyldigheter ska ges så att klienten i tillräcklig grad förstår dess innehåll och betydelse. Vid behov används kommunikationsmetoder eller tolkning som stöder eller ersätter talet.

[Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 4, 5 och 8 §§ \(Finlex\)](#)

[Socialvårdslagen 36 § \(Finlex\)](#)

Klienten behöver inte kunna avgöra vilka tjänster han eller hon behöver. I bedömningen av servicebehovet förenas den yrkesutbildades sakkunskaper med en beskrivning av klientens situation. Den anställda är skyldig att presentera olika alternativ för klienten.

Om klienten använder kommunikationsmetoder som stöder eller ersätter talet (AAC) ska detta beaktas då servicebehovet bedöms.

[Papunet informationssidor, Tillgänglig kommunikation](#)

Personer som behöver särskilt stöd ska få hjälp att söka tjänster

Med en person som behöver särskilt stöd avses i socialvårdslagen en person som har särskilda svårigheter att söka och få behövliga social- och hälso-tjänster.

Detta kan bero på

- kognitiv eller psykisk funktionsnedsättning eller sjukdom
- missbruk av alkohol och droger
- samtidigt behov av flera stöd
- annan motsvarande orsak.

Behov av särskilt stöd avser alltså inte servicebehov utan behov av stöd för att få tjänster. Man bör dock beakta att begreppet barn i behov av särskilt stöd inte begränsas enbart till behov av stöd för att få tjänster. Behovet av särskilt stöd är inte bundet till en viss diagnos eller funktionsnedsättning. Definitionen omfattar även personer vars behov av särskilt stöd till exempel beror på flera sjukdomar eller funktionsnedsättningar. Det kan också vara fråga om ännu odiagnostiserade symtom som allvarligt försvårar personens funktionsförmåga.

Till definitionen hör även de personer vars centrala problem är ett stödbehov som beror på flera olika orsaker eller överhuvudtaget en situation där ett stort behov av hjälp medför utmattning och svårigheter att få tillgång till behövliga tjänster.

[Socialvårdslagen 3 § \(Finlex\)](#)

Barn som behöver särskilt stöd

Begreppet barn i behov av särskilt stöd begränsas inte enbart till behov av stöd för att få tjänster. Ett barn i behov av stöd är även ett barn vars uppväxtförhållanden äventyrar eller inte tryggar barnets hälsa eller utveckling eller som själv genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller utveckling.

När socialvård som gäller barn som behöver särskilt stöd tillhandahålls ska barnets egen kontaktperson eller en annan arbetstagare som ansvarar för barnets socialservice träffa barnet personligen tillräckligt ofta på det sätt som antecknas närmare i klientplanen.

[Socialvårdslagen 3 § \(Finlex\)](#)

En socialarbetare bedömer behovet av särskilt stöd

En socialarbetare gör bedömningen av servicebehovet för personer i behov av särskilt stöd. Socialarbetaren samarbetar vid behov med andra yrkesutbildade.

[Socialvårdslagen 36 § \(Finlex\)](#)

Dessutom ska personer i behov av särskilt stöd beaktas i synnerhet i följande skeden av socialarbetet som beskrivs i socialvårdslagen:

- [vid bedömningen av det som ligger i klientens intresse 4 § \(Finlex\)](#)
- [vid rådgivning och handledning 6 § \(Finlex\)](#)
- [vid uppföljning och främjande av välfärden hos personer som behöver särskilt stöd 8 § \(Finlex\)](#)
- [när en egen kontaktperson utses 42 § \(Finlex\)](#)
- [när beslut som tryggar vård och omsorg fattas 46 § \(Finlex\)](#)

Förberedelser för en bedömning av servicebehovet

Klienten blir mer delaktig om han eller hon får möjlighet att på förhand förbereda sig för bedömningen av servicebehovet. Man kan stödja klientens möjligheter att förbereda sig till exempel genom att till honom eller henne skicka förhandsmaterial om vad en bedömning av servicebehovet innebär och hur den genomförs.

Ett lyckat bemötande och växelverkan är centrala faktorer med tanke på klientens delaktighet. Det är bra om den anställda förutom att bekanta sig med handlingarna även på förhand bedömer vilka praktiska arrangemang klientmötet kräver. Ett lyckat möte främjas genom att man reserverar tillräckligt med tid för träffen, säkerställer att det finns förutsättningar för en lyckad växelverkan (till exempel användning av AAC-metoder vid behov) samt genom att den yrkesutbildade eftersträvar ett lugnt och stressfritt samarbete med klienten. Man bör också se till att den fysiska miljön är tillgänglig.

Följande material och riktlinjer kan man använda sig av vid förberedelser:

- Förhandsmaterial för träff med klienten
- Verktygslåda för att reda ut barnets åsikt
- Rätt till eget språk och egen kultur
- Information och rådgivning - Tillgänglighet i det sociala arbetet

Tillräcklig information genom multiprofessionellt samarbete

Hjälpbehovet hos en klient inom socialvården bedöms alltid multiprofessionellt vid behov. Myndigheten inom socialvården ska se till att tillräcklig sakkunskap och kompetens med hänsyn till en persons individuella behov finns att tillgå. Den arbetstagare som ansvarar för bedömningen ska enligt behov kontakta olika samarbetspartner och sakkunniga samt vid behov personens anhöriga och andra närstående.

Om bedömningen av personens behov och uppfyllandet av dem kräver service eller stödåtgärder av socialväsendet eller övriga myndigheter, har dessa på begäran av den arbetstagare som ansvarar för åtgärden skyldighet att delta i bedömningen av personens servicebehov och i utarbetandet av en klientplan.

[Socialvårdslagen 41 § \(Finlex\)](#)

Beroende på situation kan till exempel följande delta i bedömningen:

- en av klienten utsedd person (anhörig, närstående eller en annan person som representerar klienten enligt behov)
- representanter för socialarbetet
- representanter för rehabilitering, medicin och vårdarbete enligt överenskommelse med klienten eller dennes representant.

Genom att kombinera kunnande får man tillräcklig information om klientens behov till grund för beviljande av service. Klientens behov avgör vilken insats varje yrkesutbildad person gör i utredningen av servicebehovet. Det viktiga är dock klientens egen åsikt.

Klienten ska få en egen kontaktperson

En egen kontaktperson ska utses för socialvårdsklienten för den tid klientrelationen pågår. En egen kontaktperson behöver inte utses om det för klienten redan har utsetts en annan arbetstagare som ansvarar för servicen eller om det av någon annan orsak är uppenbart onödigt att utse en egen kontaktperson.

Den egna kontaktpersonen ska ha en sådan behörighet som är ändamålsenlig med tanke på helheten av klientens service och som avses i lagen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården. Om klienten är ett barn, en ung person eller en annan klient som behöver särskilt stöd, ska den egna kontaktpersonen eller den arbetstagare som utför klientarbete med klienten ha en socialarbetarbehörighet enligt 3 § i den nämnda lagen.

Den person som är egen kontaktperson har i uppgift att bland annat i enlighet med klientens behov och intresse främja klientens självständighet. Om klientens stödbehov är bestående eller långvarigt ska kontaktpersonen försöka främja att stödet om möjligt ordnas så att servicens kontinuitet tryggas, om det inte ligger i klientens intresse att ändra servicen.

[Socialvårdslagen 42 § \(Finlex\)](#)

[Lag om yrkesutbildade personer inom socialvården 3 § \(Finlex\)](#)

Närstående nätverket kartläggs vid behov

Om klientens situation kräver det kan man utreda på vilket sätt anhöriga eller andra personer som står klienten nära deltar i att stöda klienten. Kartläggningen av närstående nätverket görs i samband med att servicebehovet bedöms eller vid behov vid en annan tidpunkt under klientrelationen. I regel görs kartläggningen enbart med klientens samtycke.

Kartläggningen kan göras utan klientens samtycke endast om

- klienten är uppenbart oförmögen att svara för sin omsorg, hälsa och säkerhet och uppgifterna är nödvändiga för att utreda servicebehovet, eller
- uppgifterna behövs för att kunna se till barnets bästa.

I samband med kartläggningen utreds vid behov de anhörigas och närståendes eventuella stödbehov.

[Socialvårdslagen 43 § \(Finlex\)](#)

Utredning av situationen för person i klientens vård

En anställd inom socialvården har skyldighet att utreda vård- och stödbehovet för ett barn eller en annan person i klientens vård om det bedöms att klientens förmåga att fullgott ta hand om denne persons vård eller fostran är försvagad.

För att säkerställa att barnet eller en annan person som vårdas får tillräckligt med vård och stöd ska den anställda vid behov träffa barnet eller personen.

[Socialvårdslagen 44 § \(Finlex\)](#)

Hembesök vid bedömning av servicebehovet

När en bedömning av servicebehovet görs rekommenderas att det görs ett hembesök hos klienten. Ett hembesök ger mer information om hur klienten klarar sig i vardagen och om faktorer i klientens boendemiljö än vad en bedömning på ett kontor gör. Hembesök görs enligt överenskommelse med klienten. Det är bra att ge klienten möjlighet att påverka var bedömningen av servicebehovet görs, men i fråga om ärenden som berör till exempel stöd för närståendevård är ett hembesök obligatoriskt. Möjligheten att påverka mötesplatsen stärker klientens delaktighet. Det är också bra att fråga om ett barns åsikt om mötesplatsen.

Man bör också komma överens med klienten om vilka yrkesutbildade personer som deltar i hembesöket och varför.

Klienten ska ha tillräckligt med tid att bjuda in till exempel en närstående eller en annan person som representerar honom eller henne till hembesöket. När hembesök ordnas ska klientens privatliv respekteras. Hembesöken kan vid behov vara flera om det behövs mer information för att utreda servicebehovet.

Dokumentation av bedömningen av servicebehovet tillsammans med klienten

Det är bra att dokumentera bedömningen av servicebehovet tillsammans med klienten – bedömningen kan dokumenteras till exempel under klientmötet. Delaktiggörande dokumentation innebär att klienten får läsa eller att man för honom eller henne läser högt den text som skrivits i samband med bedömningen, varvid klienten kan kommentera innehållet i texten. Det är bra om den anställda under dokumentationsprocessens gång regelbundet säkerställer att han eller hon säkert har förstått diskussionen med klienten rätt. Då servicebehovet bedöms kan man också utnyttja teknik, till exempel bärbara datorer eller små bärbara projektorer som visar texten på väggen så att man kan titta på den tillsammans.

Det är bra att alltid skicka sammanfattningen av bedömningen av servicebehovet till klienten för godkännande.

Hänvisning till undersökningar för utredning av servicebehovet

För att utröna behovet av sådan service och sådant stöd som avses i handikappservicelagen hos en person med funktionsnedsättning, kan välfärdsområdet med stöd av 11 § i handikappservicelagen hänvisa personen till undersökning hos läkare eller annan sakkunnig.

Undersökningar som anvisas av välfärdsområdet är avgiftsfria för personer med funktionsnedsättning. Enligt 4 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården är undersökningar som anvisas av välfärdsområdet avgiftsfria för personer med funktionsnedsättning. Välfärdsområdet står för de direkta undersökningskostnaderna, men också för andra kostnader som undersökningen orsakar, till exempel resekostnader eller kostnader för färdtjänst.

Färdtjänster som krävs för undersökningen eller andra jämförbara kostnader ersätts separat av välfärdsområdet och kan inte beaktas som en del av den övriga färdtjänsten som personen med funktionsnedsättning eventuellt beviljas.

Personen med funktionsnedsättning kan på eget initiativ söka sig till undersökningar hos en annan sakkunnig eller läkare, om han eller hon anser att välfärdsområdets anvisning inte säkerställer en tillräckligt omfattande undersökning av servicebehovet.

I sådana fall står personen själv för kostnaderna för de undersökningar som han eller hon själv har valt. Välfärdsområdet är inte ersättningsskyldig för dessa.

Undersökningar måste ha en grundad anledning

Välfärdsområdet måste ha en grundad anledning för hänvisning till undersökningar. En grundad anledning kan vara en otillräcklig redogörelse för den sökandes funktionsnedsättning och behovet av hjälp och stöd eller service som funktionsnedsättningen ger upphov till.

Om välfärdsområdet kräver undersökningar och personen med funktionsnedsättning inte samtycker till att genomföra dem, kan välfärdsområdet avslå ansökan för att den ursprungliga ansökan är bristfällig och för att en nödvändig tilläggsutredning saknas. Välfärdsområdet måste dock påvisa bristerna i ansökan för den sökande och vilka behov som ger upphov till begäran om tilläggsutredning.

Välfärdsområdet ska dock alltid se till att en person med funktionsnedsättning får nödvändig service.

Källor

[Delaktighetsprojektet VamO \(delvis på finska, Inno-
byn\)](#)För att säkerställa delaktighet och förebygga
marginalisering i klientprocessen inom det sociala
arbetet för personer med funktionsnedsättning
(ESR -projektet: S20752) Utvecklarna.

[Förvaltningslagen 434/2003 \(Finlex\)](#)

[Lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda
519/1977 \(Specialomsorgslagen\)\(Finlex\)](#)

[Lag om klientens ställning och rättigheter inom so-
cialvården 812/2000 \(Finlex\)](#)

[Lag om yrkesutbildade personer inom socialvården
817/2015 \(Finlex\)](#)

[Lag om service och stöd på grund av handikapp
380/1987 \(Handikappservicelagen\)\(Finlex\)](#)

[Socialvårdslagen 1301/2014 \(Finlex\)](#)

[Lag om klientavgifter inom social- och hälsovården
734/1992 \(Finlex\)](#)

Räty, Tapio (2010) Vammaispalvelut. Vammaispalve-
lujen soveltamiskäytäntö. Kynnys ry.